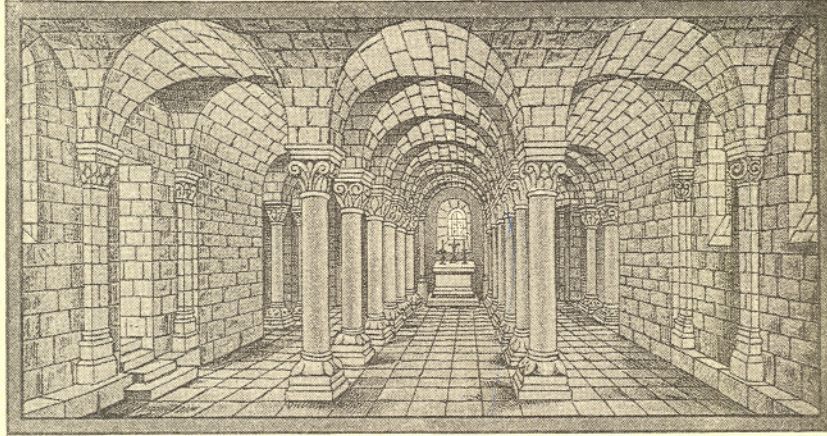
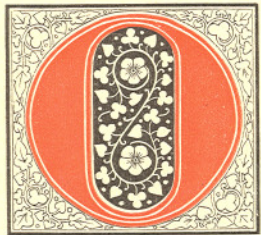

Q
U
A
E
M
E
R
E
X
I
L
A
P
I
S

V
O
C
A
B
I
T
U
R
D
O
M
U
S
D
E
I

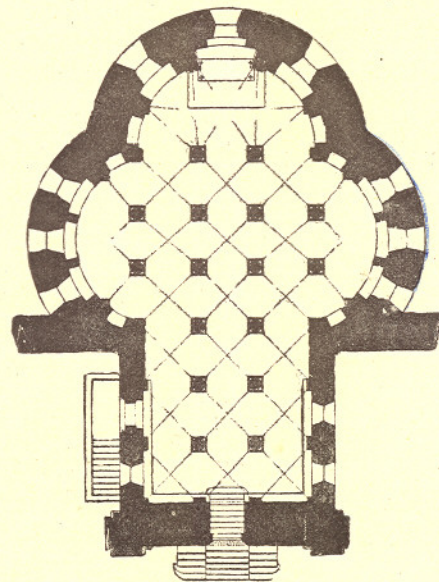
De Crypte.

OFSCHOON Ailbertus, de Stichter van Rolduc, volgens zijn eigen uitspraak (Annales Roldenses bl. 10) het veel verhevener en verdienstelijker achtte, zielen door Gods woord te voeden en te troosten dan kerken te bouwen, omdat deze door de macht des tijds te niet gaan, gene, naar Gods beeld geschapen, onsterfelijk zijn, verdient hij toch ook als bouwkundige hoogen lof en bijzondere vermelding; en niet het minst belangrijk, zegt dr. Cuypers, zijn in de kroniek van Rolduc de bijzonderheden, die op Ailbertus als bouwmeester betrekking hebben.

Eerst wordt hij vermeld als de bouwheer der kapel van den heiligen Medardus, de bakermat der abdij van den heiligen Nicolaas te Doornik, die hij «op eigen kosten en volgens eigen plan» bouwde. In het jaar 1105 sticht hij, op verzoek van eene rijke matrone, de kerk van Elsbach in Brabant; dan in 1106

het eerste koor der kerk van Rolduc en de kloosterwoning bij de kerk, en misschien nog in hetzelfde jaar de crypte met de fundamenteën van het klooster in Lombardischen stijl;

Grondplan der Crypte.

eindelijk in het jaar 1111 de kerk en het klooster te Claire-Fontaine.

Deze feiten bewijzen ten duidelijkste, dat de geleerde scholaster van Doornik

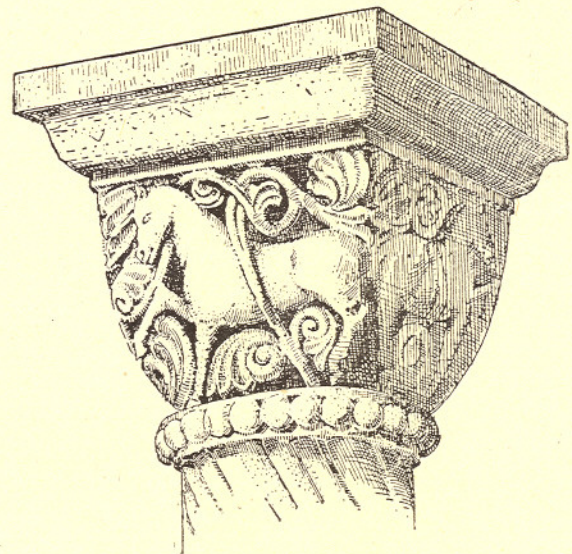
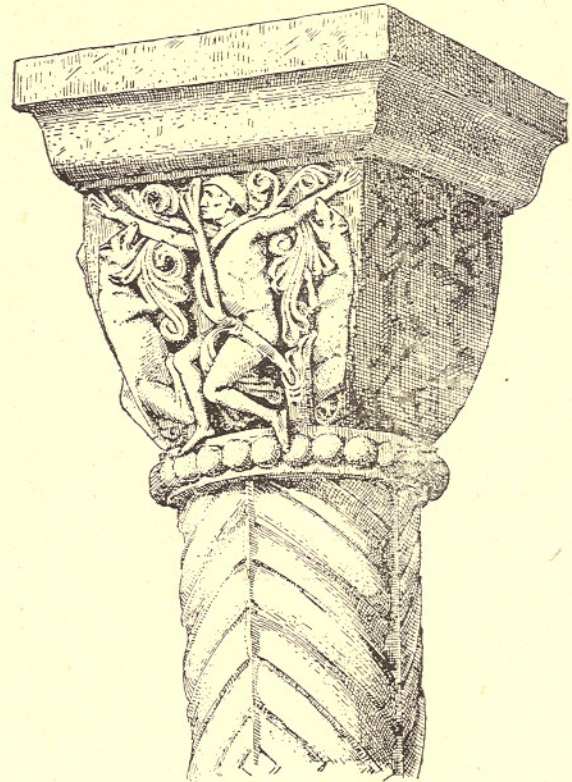

buitengewone kennis bezat van bouwkunde, een kunst, die hij nergens anders bestudeerd kan hebben dan in de school van Doornik. Neemt men nu in aanmerking de heerlijke opvatting en de keurige uitvoering der krocht van Rolduc, dan komt men tot het besluit, dat de stiftschool van Doornik in dit vak voor geen andere in Europa behoefde onder te doen. Een vergelijking tusschen de kathedraal van Doornik en onze krocht bevestigt den gemeenschappelijken oorsprong. De Lombardo-byzantijnsche kapiteelen, naar beide kanten volgens dezelfde beginselen bekap, de op dezelfde wijze versierde schacht der zuilen, de vier merkwaardige zuilen der krocht met de fantastische monsters als voetstukken, 't is alles in volle harmonie met den bouwtrant der Doorniksche kathedraal.

De crypte van Rolduc is een overheerlijke nalatenschap der middeleeuwen, een onomstootelijk bewijs van de hooge ontwikkeling der kunst in die «duistere» tijden.

Een korte schets moge die uitspraak rechtvaardigen.

De crypte telt drie gelijke schepen en vormt den onderbouw voor het oorspronkelijk in trifolium opgetrokken priesterkoor der kerk. Zestien zuilen, uit één stuk, en vier en twintig pilasters dragen de gekruiste tongewelven in romaanschen stijl. Al de kapiteelen zijn verschillend van teekening. Vier dezer zijn zeer merkwaardig. Een er van stelt een naakt mensch voor, in loofwerk gestrengeld de armen naar de hoeken uitgestrekt, waar grimmige dieren hem aanvallen. Een ander draagt een voorthollend ros, eveneens door loofwerk omstrengeld; beide afbeeldingen zijn zeker symbolen van den mensch,

Kapiteelen in de Crypte.

die door de driften misleid, tot de zonde wordt meegesleept. De schachten der vier merkwaardigste zuilen zijn met spiraalkoorden of kepersgewijze ingegroefd en rusten op dieren. De overige zuilen hebben kapiteelen met loofwerk en bazementen met bladervoeten op de hoeken. Dertien rondboog-vensters — althans in den oorspronkelijken bouw —

verspreiden in de krocht een geheimzinnig licht. Let men er op dat het middelvenster boven het altaar grooter is en rijker versierd dan de overige, dan mag men ook hier een symbolische gedachte bij den stichter veronderstellen: Jesus Christus te midden der twaalf Apostelen.

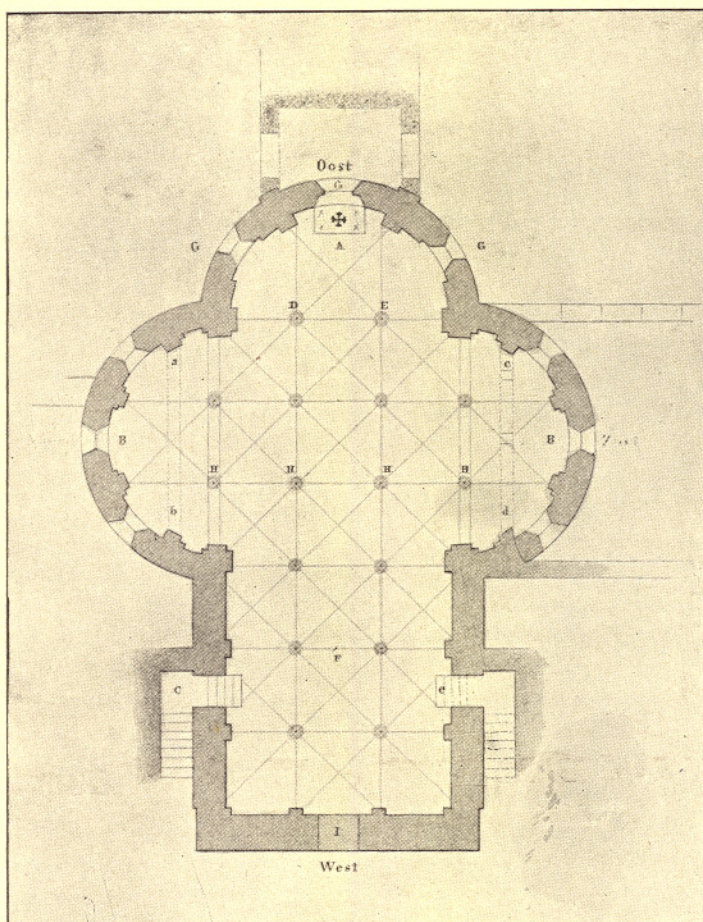
In 1855, na de eerste herstelling der crypte, schrijft Alb. Thijm in de Dietsche Warande.

De krypt of krocht der kerk van Rolduc heeft reeds voor drie a vier jaren geleden de aandacht getrokken van een der meest begaafde bezoekers en medewerkers onzer «Warande» den Heer Alexander Schaepkens, die onder het geleide van een uit de oostzijde genomen teekening, over deze hoogstmerkwaaardige kapel zijne denkbeelden heeft medegedeeld, bij monde van onzen verdienstelijken bondgenoot, den «Messenger des sciences historiques». De Heer Schaepkens aarzelt niet te verklaren: «La Crypte de Rolduc est la plus riche de celles qui existent en Belgique, dans les Pays-Bas et dans les provinces Rhénanes et mérite par son importance archéologique d'être placée au rang des plus beaux monuments de ce genre».

Hoe veel hooger zou de Heer Schaepkens dit bouwwerk niet nog aangeslagen hebben, had hij, zoo als thands zich kunnen verlustigen in de beschouwing van het grondplan van de krypt, waarvan wij hier onzen lezers eene kleine teekening aanbieden. De ware minnaar der christelijke bouwkunst toch geniet schier meer bij het zien en in zijne verbeelding optrekken van het plan eens kerkbouws dan bij de beschouwing van een perspectieven opstand, die nooit meer dan eene zijde des gebouws te gelijk kan aanbieden. En zoover men, uit de door den Heer Schaepkens geleverde teekening en beschrijving kan opmaken bleef de schoone omtrek van het plan der krocht dezen kunstvriend onbekend.

De krypt is gelegen onder het choor en dwarspand der bovenkerk, waarvan het schip dan ook merkelyk lager ligt; aldus bevindt zich het heiligdom A met zijn hoofdaltaar juist onder het presbyterium der bovenkerk.

Voor weinig jaren nu wist men niet beter of de krypt werd aan de noord- en zuidzijde bepaald door

Grondplan der Crypte
volgens de Dietsche Warande.

de hier met stippen aangegeven muren a b en c d; maar de Heer Cuypers had het geluk de belangrijke ontdekking te doen, dat de oorspronkelijke vorm een latijnsch kruis was, waarvan het hoofd en de armen door een halven cirkelboog werden omschreven. . . . .

Het waardigste deel eener kerk is het heiligdom, het presbyterium; bij uitbreiding het choor, dat dat door het kruis- of dwarspand van het schip wordt gescheiden: het eerste vertegenwoordigt de eeuwige, hemelsche, zegepralende orde, het laatste den tijdelijken, aardschen, strijdenden staat van al het geschapene. Deze verdeeling is ook te vinden in onze krocht waar A op zijn altaar de eerste stralen van het morgenlicht ontvangt, terwijl F als het lager deel minder verlicht en versierd is.

Toen de Heer Cuypers, met het herstellen van het romaansche hoofdaltaar A, van de zuilen tot aan F en van de choorvensters G G G belast, te rade werd onderzoek te doen naar den oorspronkelijken omtrek der krocht, vond hij tot zijne groote vreugde den halfringmuur B aan de noord-zijde, achter den wanstaltigen a b nog geheel in wezen,

maar die aan de zuidzijde, achter den scheidsmuur c d, was vernield.

Wij laten nu het woord aan Dr. Cuypers, aan den «bouwmeester die het werk liefhad en er zijne goede krachten aan besteedde», zooals Thijm het in 1855 reeds dankbaar verklaarde, en «dien het

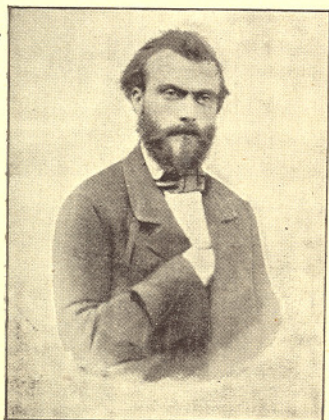
goed aan het harte deed door het meedoogenloos wegvoeren van karrenvrachten sieraden van den «rocaille-stijl» der «Régence» de bedeeleer der justitie te kunnen zijn over drie eeuwen van onrecht en ontrouw aan de goede aesthetische beginselen.»

Toestand der Crypte vóór de Herstelling.

AIT een onlangs door den beroemden Altmeister Dr. P. H. J. Cuypers ons toegezonden rapport geven wij de volgende bladzijden zoowel over den toestand der crypte als over het herstellingswerk.

Daar de meeste ooggetuigen van deze eerste herstelling van het monument reeds ten zielen zijn gegaan, achten wij het voor de geschiedenis van Rolduc hoogst belangrijk uit de pen van den Architect zelf de nauwkeurige beschrijving én van den toestand der kerk met crypte vóór bijna een halve eeuw én van de herstellingswerken te geven.

Wij blijven den trouwen vriend van Rolduc voor deze mededeeling zeer dankbaar.

Dr Cuypers als jong architect.

Het was, naar ik meen — schrijft Dr. Cuypers — in 1853, dat mij de opdracht gewerd, een beeld te ontwerpen van de H. Maagd, onbevlekt ontvangen, voor de nis naast de groote inrijpoort van Rolduc. Bij die gelegenheid bezocht ik natuurlijk de kerk en besprak 'met de eerv. heeren Directeur en leeraren de voortreffelijkheid van 't gebouw en den minder goeden toestand van het monument in dien tijd. Vooral de heeren professoren Th. Ariens en W. Everts toonden groote belangstelling in de geschiedenis en het behoud van het middeleeuwsche gebouw. De krocht, crypte of onderkerk was te dien tijde allesbehalve in haar oorspronkelijken toestand. De hoofdingang, die de verbinding met de bovenkerk uitmaakt, was geheel verdwenen. In het midden van het kruis der kerk, boven het westelijk einde der crypte zag men een breede trap met ijzeren leuning in rococo-stijl, die toegang gaf tot het hooge koor. Een tweede oorspronkelijke toegang tot de crypte aan de noordzijde was dichtgemetseld en in plaats van de deuropening was er een vierkant venster, terwijl men aan de zuidzijde een klein vierkant venster en een deur gebroken had.

Deze vervormingen waren in baksteen uitgevoerd, en om er een schijn van oorspronkelijkheid aan te geven en alle stijlvormen aan het oog te onttrekken, de rijke boogfries en verdere fraaie bouwkunstige geledingen met baksteen gevuld. Zoo traden de smakelooze vervalschingen minder op den voorgrond.

De hoofdvorm der crypte was eveneens verloren gegaan.

De zestiende eeuw was noodlottig voor het kunstgewrocht van Ailbertus.

Toen het koor der bovenkerk, in 1130 op de grondslagen der crypte gebouwd, hetzij door den invloed der eeuwen, hetzij — en dit is wel meer waarschijnlijk, door het vuur des oorlogs verwoest was, bouwde men — wel jammer! — een pseudo-Gotisch koor aan de Romeinsche kerk. Zodoende werd niet alleen de bovenkerk misvormd, hare harmonische eenheid verbroken, maar ook de crypte verminkt, doordien de grondslagen van het nieuwe koor de helft van het linker en het rechter halfronde van het trifolium afsneden. De oostelijke of hoofdconcha was nog wel aanwezig, doch zoodanig door een altaar in rococo-stijl volgebouwd, dat er van den eigenlijken oostmuur of absis niets meer te zien was. Het middenvenster was dichtgemetseld en vervangen door een zware nis in baksteen, slecht in pleister uitgevoerd maar rijk versierd in den weelderigen vorm

van den stijl der fransche hofjonkers. Geen der oorspronkelijke vensters was meer ter plaatse; om licht op het altaar te verkrijgen, had men nauwe gaten in den zwaren muur gebroken, ook deze natuurlijk in den vorm van den toen heerschenden stijl. Een beeld van de Moeder Gods in denzelfden zwierigen trant pronkte in de nis, die in goud en kleuren schitterde. Ook de gewelven van het geheele oostelijk gedeelte waren met een dikke pleisterlaag bedekt om des te gemakkelijker de grillige sieraden te kunnen aanbrengen. Om een denkbeeld te geven van de hoeveelheid materiaal, verbruikt ter ontsiering van dit heerlijk gedeelte, behoef ik slechts mede te deelen, dat meer dan 30 karrevrachten puin van baksteen en kalk opgeruimd werden ten einde tot den oorspronkelijken vorm der absis te geraken.

De plattegrond der crypte had toen den vorm van eene kleine basilica met drie beuken, zes travées, van welke ieder in het plan drie gelijke quadraten vormde, terwijl zij aan de oostzijde in een halfronde ter volle breedte der drie beuken uitliepen. Na een grondig onderzoek kwam men al spoedig tot de ontdekking van het oorspronkelijk rijke plan in kruisvorm met drie concha's, door den stichter ontworpen en gebouwd ter eere der H. Drievuldigheid.

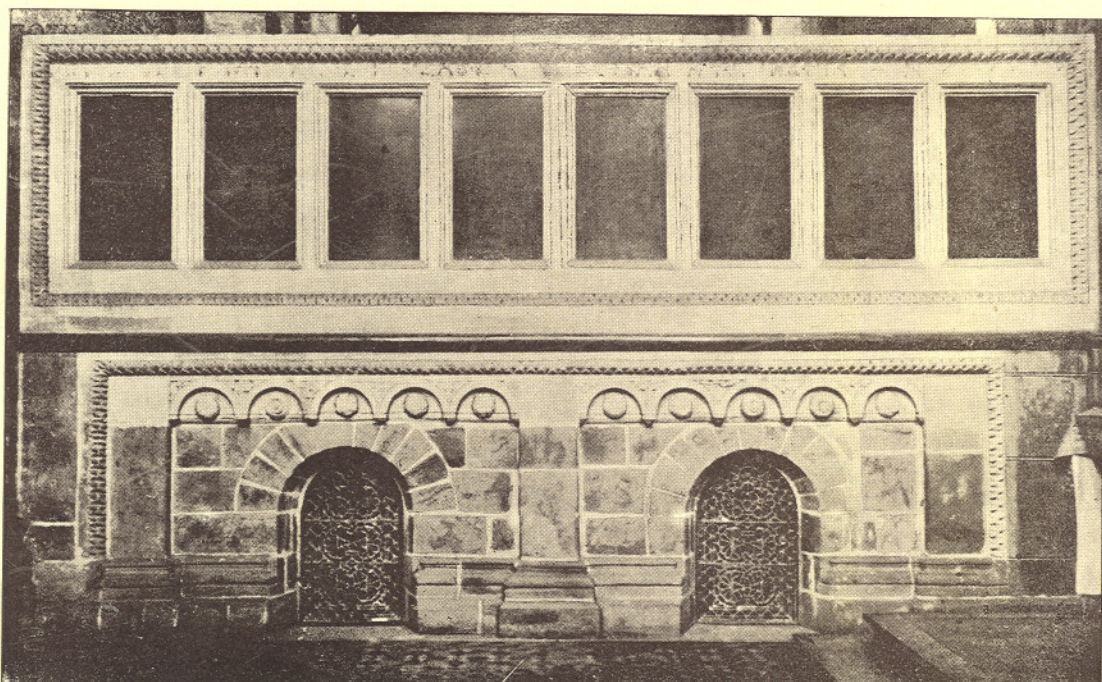
Erste Herstelling der Crypte.

NADAT men het knoeiwerk der 17de eeuw uit de absis verwijderd had, kwam het oorspronkelijk altaar voor den dag; hoewel zeer beschadigd kon het toch in zijn oorspronkelijken vorm hersteld worden. Eveneens vertoonde het oostelijk venster achter het altaar al zijn geledingen en waren de sierlijke hoekzuiltjes nog aanwezig. Van de beide overige oorspronkelijke vensters waren eenige kantsteen en nog op hun plaats gebleven, zoodat men uit deze en enkele boogsteen de juiste afmetingen kon opmaken en de vensters herstellen.

De kolommen werden ontdaan van de zware kalklagen, en uit het pleister kwam met hun fraaie profileering het sierlijke loofwerk der kapiteelen te voor-

schijn, hetwelk ten gevolge der herhaalde overwitting zoodanig onder een kalklaag verborgen zat, dat men bijv. de heerlijke vormen der twee dicht bij het altaar staande zuilenkapiteelen zelfs niet kon gissen.

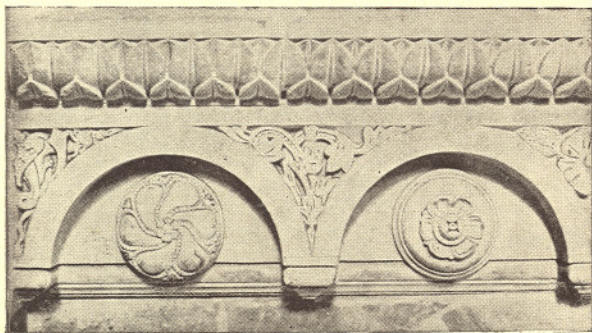
Het herstellen van den ingang en den muur van de voorzijde ging gepaard met groote moeilijkheden. Van de deuropening, van de verschillende sprongen, welke die wand aan de kerkzijde vertoont evenals van de fraaie boogfries en rozetten was niets te zien; 't was één vlakke, witte muur met een groot vierkant raam, dat door een segmentboog afgesloten was. Bij het blootleggen van den wand vonden wij in de omlijsting van den ingang en hier en daar aan de bogenfries de duidelijke sporen van den

Zuidelijke zijmuur der crypte.

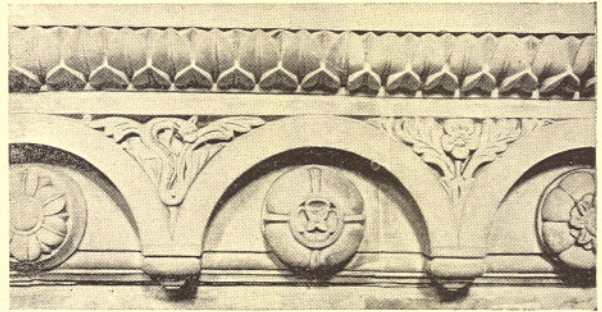

brand der St. Anna-kapel in 1580. Wij moeten veronderstellen, dat de kloosterheeren, in plaats van deze enkele gebreken te herstellen, het beter en gemakkelijker vonden, den geheelen muur te effenen en met een pleisterlaag te bedekken. Dit zoogenaamd herstellingswerk zou eerder den naam verdienen van vernielingswerk, want om den baksteen gemakkelijk te bevestigen, werd hij in den muur vastgehecht door middel van spijkers, die niet zelden, nu eens de fraaie rozetten dan weer de zoo geestig en origineel versierde hoeken beschadigden, soms vernielden. Desondanks mocht het gelukken, uit het nog aanwezige het origineele te herstellen. Aan de zuidzijde, waar de nieuwe ingang gemaakt was, waren de rozetten en bogen minder beschadigd, ofschoon ook daar de geheele muur met baksteen en kalk overpleisterd was. Rozetten, hoekversieringen en kraagstukken zijn verschillend in hunne motieven en kunstig uitgevoerd; de profileering en het ornament van beide deze bouwdeelen, zoo uiterst sierlijk, zoo fijn van gevoel en van uitvoering, leggen het getuigenis af, dat zoowel ontwerper als uitvoerder kunstenaars waren van talent en ontwikkeling.

Rozetten en hoekjes van den zijmuur.

Bij de afbraak der gewijzigde ingangen en vensters vonden wij verschillende

Rozetten en hoekjes van den zijmuur.

stukken van de met bladwerk versierde lijsten, afkomstig van de balustrade, die vroeger achter de koorbanken het hooge koor afsloot. Eenige deelen van de gepolijste granieten paneelen gaven ook hier duidelijke aanwijzing van vorm, afmetingen en materiaal.

Wat den hoofdingang tot de crypte betreft, ook deze was dichtgemetseld; nadat men de breede trap, die naar het priesterkoor leidde, verwijderd had, kwamen de oude profileeringen van den boog aan het licht, terwijl de aanduiding der beide zijtrappen in den muur zichtbaar was.

De volledige restauratie werd evenwel nog tegengehouden door den toren aan de noord- en de sacrystie aan de zuidzijde van het koor. Door een opening in een der funderingsmuren van den toren was het gelukt, in dat gedeelte van de noordelijke concha der crypte binnen te dringen, hetwelk door dezen muur van het overige der crypte was afgesloten. Alles was er gaaf; de twee vensteropeningen waren aanwezig, doch zonder glas, de omlijsting ongeschonden en zelfs de eenvoudige muurschildering zuiver behouden, roode en gele banden, de gewelkappen wit met geel en grijs afgetrokken.

Nu wachtte de krocht hare volledige herstelling.

Volledige Herstelling. 1891 - 1893.

HOE vurig en hoe aanhoudend het verlangen was om het heiligdom in zijne oorspronkelijke schoonheid te herstellen, men zag geen kans zulk een grootsch werk tot stand te brengen.

Het in 1893 te vieren jubelfeest van het vijftigjarig bestaan van Rolduc als seminarie van Roermond bracht redding.

Dank aan het initiatief en aan de hooge bescherming van Zijne Door-

luchtige Hoogwaardigheid Monseigneur Franciscus Boermans, Bisschop van Roermond, dank aan de milde bijdragen der oud-studenten van Rolduc en aan de edelmoedige medewerking der Provincie, heeft men het groote werk van den herbouw van het priesterkoor, en als noodzakelijk gevolg, van zijn onderbouw, de crypte, ondernomen en tot stand gebracht.

De herbouw der crypte is voleind!

DE CRYPTE.

De eerbiedwaardige, eeuwenoude krocht is wonderschoon!

Was reeds voor den herbouw de indruk zoo overweldigend en werden wij getroffen door de edele, fraaie vormen der crypte, hoe klimt onze bewondering, nu het geheele klaverblad zich ontvouwt en door zijn negen vensters het licht straalt, geheimzinnig nog, maar voldoende om de drie zuilenrijen met hare rijkbewerkte voetstukken en kapiteelen ten volle te doen waardeeren! Wat Alberdingk Thym in zijn verbeelding aanschouwde, straalt nu in werkelijkheid voor ieders oog:

«Nu verliezen zich niet meer aan het gewelf der onderaardsche kerk de graatbogen van het uiterste zuilenpaar ten noorden en ten zuiden in een rede-loozen muur, maar gaan in twee schoon geëvenredigde transeptnissen de pilasters vinden, die spreken met genoemde zuilen. Hoe schoon is deze bidkapel, nu, bij het binnentreden in het stille heiligdom, onze blik vrijelijk langs de

zijkolommen kan ronddwalen en gaan dompelen in het koele licht ten noorden of in den middaggloed ten zuiden, die door de smalle vensters der monumentale absis-muren komt heendringen.

In schoonheid van ontwerp kunnen noch de crypte van Emmerik, noch die van Anderlecht bij Brussel, van St. Bavo te Gent, van de St Pieterskerk te Utrecht, of St. Lebuïnus te Deventer met die van Rolduc vergeleken worden.»

Dr. Cuypers verklaart, dat hij geen schooner Romaansche crypte ter wereld kent.

Waarlijk, Ailbertus was een meester in de kunst!

Het overheerlijk monument wacht nog slechts op de noodige versiering, op de steenen, met de crypte volmaakt overeenstemmende zij-altaren, op een mozaïekvloer, zooals men dien ziet in de Romaansche kapel in 't Rijksmuseum. Voor de gekleurde vensters en polychrome versiering is reeds gedeeltelijk gezorgd.

De Vensters der Crypte.

DE gebrandschilderde vensters zijn er.

Wij danken ze aan de edelmoedigheid van den Weled. heer Antoon Mähler te Londen, die ze plaatste als blijk van hulde en dankbaarheid ter eere van zijn oud leeraar B. A. Pothast, bij gelegenheid van diens gouden priesterfeest.

De volgende beschrijving ervan, ons

welwillend toegezonden, is van de kunstvaardige pen van den heer Jan Kalf, assistent aan het Rijksmuseum te Amsterdam.

Het was ongetwijfeld een voortreffelijk denkbeeld van wie met grooten eerbied de Rolducsche crypt in haar oude, sobere pracht herstelden, haar den luister van gebrandschilderde glazen niet te laten ontbreken. De kunst, die, naar Huysmans' fraaie woord, door menschenhand niet te volmaken is, maar Gods zonnestraal behoeft om haar kleuren te

bezielen, werd terecht geroepen een deel der eerbiedwaardige historie van dit monument der vrome aandacht ter overweging te geven.

En ook archaeologisch schijnt het mij goed gezien, in dezen vroeg-twaalfde-eeuwschen bouw glasschilderingen aan te brengen. Want behalve het ietwat vage bericht van Thietmar van Merseburg over een kruis in het venster der cel van het klooster bij Amersfoort, waarnaar bisschop Ansfried stervend de oogen opsloeg (1010), hebben wij de zekerheid, dat reeds in den aanvang der elfde eeuw door Rogerius van Rheims ruiten werden geschilderd voor de abdij van Saint-Hubert in de Ardennen en ontbreken ons zelfs geene monumenten van Romaansche glasschilderkunst in niet zoo ver van Rolduc verwijderde Deutsche plaatsen.

De beglazing, in den stijl van omstreeks 1200 gedacht, vult elk der drie rondboogvensters van de concha met twee cirkelvormige medaillons, omlijst door een, den venstervorm volgenden, breeden rand van strak ornament.

Het grootere middenvenster (M. 1.20 × 0.70) ver- toont — op de hiërarchisch voornaamste plaats: het bovenste medaillon — de *Annunciatio Beatæ Mariæ Virginis*, den titel van Crypt en Kerk. Daaronder staat verbeeld hoe de H. Norbertus den Kelk op- heft ter nuttiging, waarin na de consecratie van den wijn een spin gevallen was, aldus uit eerbied het venijn-gewaande drinkend: herinnering aan het op de nog bestaande mensa van het hoogaltaar gebeurde feit.

Het rechter venster (M. 0.80 × 0.57⁵) com- moreert de H. Lucia, van wie eene reliquie in 1107, bij de wijding, in het altaar werd gelegd. Het on- derst medaillon ver- toont haar voor den in zijn rech- terstoel gezeten Paschasius, wiens vraag «*estne in te Spiritus Sanctus*» de Maagd met het fiere «*omnes caste et pie viventes sunt templum Spiritus Sancti*» beantwoordt. Het bovenst medaillon laat haar zien, door Engelen ten hemel gevoerd, vóór

den tronenden Christus, wiens «*veni sponsa*» de za- lige Bruid begroet.

Het linker venster heeft in zijn benedenst rond den H. Gerlacus, geknield zijne biecht sprekend voor abt Erpo van Rolduc, gelijk hij wekelijks te doen placht tijdens zijn lang verblijf te Houthem. In den bovencirkel aanschouwt men zijne glorie na de boete: de verrezen ziel des Heiligen, voor den Heer des Oordeels geleid, en zich verblijdend in de woorden: «*Beati qui lugent, quia consolabuntur.*»

In deze beschrijving zelfs komt, naar ik meen, de wijze evenmaat der compositie aan den dag. Rhythmisch flankeren de twee hemeltafreelen het in groote lijnen gehouden hoofdpaneel der in twee figuren verbeelde *Annunciatio* en de van bewogener lijnen tezaamgestelde drie onderste medaillons vor- men insgelijks een harmonisch geheel.

De uitvoering dezer ontwerpen van Dr. Cuypers, mag zonder voorbehoud worden geprezen. Het in- nig begrip voor oude kunst van den ontwerper had rekening gehouden met de waarde van de verloo- ding voor het scheiden der kleuren, en de looden omvattingen dus wijselijk tot contouren aangewezen. En de groote technische kennis van den uitvoerder Westlake wist het kleurkarakter van vroege glas- schilder- kunst gelukkig na te volgen.

Zoo werden deze ruiten van een zeer voorname werking: met hun diep rood en blauw en geel en groen het bleeke licht filtreerend als tot een ernstiger beschijning van het gewijde interieur.

Mij is van oude glazen de sombere pracht der oudste vensters in de Chartrijsche Kathedraal als een onvergankelijk beeld voor oogen gebleven, maar behalve de Fransche imitaties daarvan, die het Ne- derlandsch Museum bezit, herinner ik mij in ons land geen hedendaagsch werk, dat zóó goed als deze beglazing der Rolducsche crypt, in staat is daarnaar te gelijken.

JAN KALF.

AMSTERDAM, 30 November 1900.

De Polychromie der Crypte.

HERINNEREN we ons een oogenblik de legende der stichting van Rolduc.

Na langen zwerftocht erkent Ailbertus de gezegende plek, hem zoo duidelijk in visioen getoond; vol vreugde verheft hij de handen ten hemel en valt dankend op de knieën, het geheele lichaam ter aarde gebogen.

En terwijl hij in tranen en gebeden God dankt, hoort hij onder den grond een geklingel als van altaarschellen, ten teeken, dat die plek aan 's Heeren dienst moest gewijd en dat daar in den loop der eeuwen ontelbare malen het heilig Misoffer moest opgedragen worden.

De uitverkoren plaats was ook den inwoners bekend en heilig; zij hadden er dikwijls hemelsche verschijningen gezien, en herders, die naar die bloeiende zoden de kudde dreven, bevestigden, dat zij vaak liefelijke melodieën als van hemelsche geesten hadden gehoord.

Wij slaan de oogen opwaarts, en daar ontrolt zich in alle bijzonderheden de schoone legende, en, onder den indruk der geheimnisvolle tafereelen, fluisteren wij: «de plek, waarop wij staan, is een heilige grond.»

In het middelpunt van het gewelf prijkt op gouden achtergrond de heilige Maagd en Moeder Gods Maria; immers Haar en den Aartsengel Gabriël is de crypte, bij de consecratie in 't jaar 1108, toegewijd. De voorstelling is een navolging van de middeleeuwsche Madonna van Gurk in Karinthië. De Moedermaagd zetelt op den troon van Salomon en hare rechterhand streelt zachtkens het goddelijk Kind. De scheppende hand des Vaders, de zeven duiven, die haar omringen vervolledigen het idee der H. Drievuldigheid, aan wie de stichter Ailbertus zijne bijzondere vereering gewijd had.

Het beeld der Hemelkoningin wordt ingesloten door een krans van twaalf musicerende Engelen op blauwen grond, in wier midden de aartsengel Gabriël met den scepter en het «ave Maria» de hoofdplaats inneemt.

De liefelijke, naïeve Engelengroep met snaarinstrumenten, zakpijporgel en tamboerijn, herinnert aan de Engelen van Fiesole; zij zijn zoo passend aangebracht in de voorstelling der legende, de gevleugelde Hemelmuzikantjes, dat men onwillekeurig met de herders van weleer luistert en de ooren spitst, om de tonen van het paradijsconcert op te vangen.

Zij zijn echter niet alléén van den Hemel in onze crypte nedergedaald, die kleine toonkunstenaars; boven het altaar zweven twee Engelen met het Gloria in excelsis Deo en daartegenover twee andere, met de woorden: *et in terra pax hominibus bonae voluntatis*; zij herinneren de toeschouwers aan het Kerstfeest, dat van oudsher elk jaar door heel de studentengemeenschap in de crypte gevierd wordt. Vijf kleinere broertjes zitten op grauw, donkeren achtergrond in de benedenhoeken van de gewelfbogen gedoken en schudden met alle kracht de gouden schelletjes, bang of Ailbertus het teeken, waardoor hem Gods wil geopenbaard wordt, niet hooren zou.

Hoofdbeeld der crypte.

Het middelveld van het koorgewelf is op de volgende wijze verdeeld. Recht voor het altaar knielen op de bloeiende zoden de stichter en zijn twee reisgezellen. Ailbertus toont het grondplan der crypte, zijne broeders dragen pelgrimsstaf en tasch; allen zijn gekleed in de zwarte monnikspij der Augustijnen.

Rechts van het altaar, aan de noordzijde, zien wij den grijzen graaf Adelbert met zijn jeugdigen zoón Adolf (die wel hoogstwaarschijnlijk onder de leiding van Ailbertus, den beroemden Leeraar van Doornik, opgevoed en onderwezen, en zoo de eerste leerling van Rolduc zal geweest zijn) in tegenwoordigheid van Bruno, den bisschop van Trier, de aartsdiakenen van Luik en Keulen en de kanuniken van Aken, Luibertus en Hartmannus, afstand doen van den eigendom in handen van Obbertus, den bisschop van Luik, om de plaats met de belendende akkers en bosschen te geven aan God, aan de H. Maagd en den Aartsengel Gabriël.

Aan den zuidkant staan de herders; zij slaan verbaasd de oogen ten hemel en luisteren eerbiedig naar de melodieën der Engelen. Ook de schapen en hun trouwe bewaker zijn getroffen door de hemelsche muziek en spitsen in vrome aandacht de ooren.

Tegenover Ailbertus en zijne broeders staat op het zuidelijk gewelfvlak Embrico, de edelman, met zijne echtgenoot Adelida, de «Conversen», die hun rijke inkomsten aan Ailbertus ten geschenke brachten, om de crypte te bouwen.

De polychromie van het overige gedeelte der crypte, der drie beuken met de beide halfronden

van het trifolium, heeft tot onderwerp het Credo, de twaalf artikelen van de geloofsbelijdenis der Apostelen. Geen onderwerp kon passender gekozen worden. Eenvoudig en rijk! Gelijk de onmetelijke schat der katholieke leer en wetenschap ontstaan is uit het Symbolum der Apostelen, zoo ontwikkelt zich op de breede muren en hechte zuilen het heerlijke koor der bovenkerk met zijn stout ontworpen trifolium, zijn hooge bogen en breed gerekte gewelven.

Eenvoudig! En daarom is ook de wijze van voorstelling der geloofsbelijdenis ontleend aan de oudste overblijfsels der christelijke kunst, zooals wij ze vinden op de muren en gewelven der catacomben, op de marmeren zerken tot op de aarden lampen en de goudglazen, die gebruikt werden bij de agapen of liefdemaaltijden. Deze voorstellingen der apostolische geloofsbelijdenis wisselen op de gewelven der crypte, in nabootsing der catacomben, af met de symbolen, die op Christus, zijne leer en Sacramenten betrekking hebben. Hij is de nieuwe Adam, die op den boom des kruises de erfschuld wegneemt, de ware Isaäc, ter verzoening geslachtofferd, de Mozes der Nieuwe Wet, de Rots waaruit het water stroomt ten eeuwigen leven, de Man der Smarten als Job, de overwinnaar van Goliath als David, de Visch van Tobias, die het gezicht aan den blinde teruggeeft. Hij trekt de volkeren tot zich als Orpheus, hij is de goede Herder, hij is de Visch, die het Brood des Hemels draagt, de Leeuw van Juda, de Duif, het onschuldige Lam, geslachtofferd voor onze zonden.